

Шматков Даніїл Ігорович

*старший науковий співробітник НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України
ORCID: 0000-0003-2952-4070*

ВІДПОВІДАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ІННОВАЦІЇ: ВИКЛИКИ ДЛЯ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Доповідь присвячено вивченню європейського досвіду з формування концепції та розвитку відповідальних досліджень та інновацій. Встановлено, що впровадження відомих практик з питання є важливим для української інноваційної економіки, науки та суспільства.

Ключові слова: відповідальні дослідження та інновації, ЄС, закони України, цілі сталого розвитку.

Shmatkov Daniil

*Senior Research Associate of the Scientific and Research Institute
of Providing Legal Framework for the Innovative Development
of NALS of Ukraine
ORCID: 0000-0003-2952-4070*

RESPONSIBLE RESEARCH AND INNOVATION: CHALLENGES FOR THE DEVELOPMENT OF INNOVATIVE ECONOMY OF UKRAINE

The report is devoted to the study of European experience in the formation of the concept and development of responsible research and innovation. It is established that the implementation of well-known practices on the issue is important for the Ukrainian innovative economy, science and society.

Keywords: responsible research and innovation, EU, laws of Ukraine, sustainable development goals.

В 2014 році у своїй доповіді «Дорога до гідного життя до 2030 року: викоринення злиднів, перетворення умов життя всіх людей і

захист планети» Генеральний секретар ООН, серед іншого, закликав держави-члени робити кроки, спрямовані на поступову відмову від нерациональних технологій і на інвестування коштів в інновації та в розвиток екологічно чистих і безпечних технологій, що забезпечують сталий розвиток.

У повідомленні Європейської Комісії відносно стратегії ЄС на 2011–2014 роки щодо корпоративної соціальної відповідальності [1] було зазначено, що стратегічний підхід до корпоративної соціальної ставить на меті запровадження процесу інтеграції соціальних, екологічних, етичних питань, проблем прав людини та споживачів у різноманітні бізнес-процеси та основну стратегію у тісній співпраці з зацікавленими сторонами. Встановлено, що державні органи повинні відігравати допоміжну роль шляхом розумного поєднання добровільних заходів політики та, при необхідності, додаткового регулювання, наприклад, для сприяння прозорості, створення ринкових стимулів для відповідальної ділової поведінки.

Ідеї соціальної відповідальності знаходять своє відображення не тільки в напрямках розвитку приватного бізнесу, а і проникають як «наскрізні питання» у міжнародні програми розвитку досліджень та інновацій. Так, у програмі Horizon 2020 відповідальні дослідження та інновації визначено як підхід, що передбачає та оцінює потенційні наслідки та суспільні очікування щодо досліджень та інновацій, з метою сприяння проєктуванню інклюзивних та стійких досліджень та інновацій. На практиці відповідальні дослідження та інновації реалізуються як пакет, що включає участь багатьох суб'єктів та громадськості у дослідженнях та інноваціях, що полегшує доступ до наукових результатів, залучення гендеру та етики до змісту та процесу досліджень та інновацій, а також офіційної та неформальної науки освіти.

В ЄС функціонує Європейська група з етики в науці та нових технологіях [2], завдання якої визначені як важливі для інтеграції основних прав і цінностей в політику ЄС в усіх галузях наукових і технологічних інновацій. Європейська група з етики в науці та нових технологіях надає Європейській Комісії незалежні рекомендації з питань, в яких етичні, соціальні аспекти і аспекти основних прав

перетинаються з розвитком науки і нових технологій. Група виявляє, визначає і вивчає етичні питання, що виникають у зв'язку з розвитком науки і технологій, а також забезпечує керівництво, яке має вирішальне значення для розробки, реалізації та моніторингу політики або законодавства ЄС в формі аналізу і рекомендацій, представлених у висновках і заявах, які повинні бути орієнтовані на просування етичної політики ЄС.

Різноманітні дослідницькі проекти, що подавались на розгляд за програмою Horizon 2020 проходили внутрішню та зовнішню оцінку комісій з етики, а також передбачали відповідне самооцінювання з етичних питань. Крім того, Європейська комісія надавала дослідницькі гранти проектам, ціллю яких було безпосереднє вивчення та впровадження відповідальних досліджень та інновацій. Наприклад, у проекті PRISMA (2016–2019) [3] досягнуто мети отримання уроків про те, як відповідальні дослідження та інновації можна реалізувати на практиці в більш широкому масштабі на прикладах автоматизованих автомобілів, Інтернет-технологій, безпілотників, біотехнологій, синтетичної біології та нанотехнології. Проект COMPASS (2016–2019) [4] переслідував три всеосяжні мети: надання доказів для кращого використання відповідальних досліджень та інновацій в промислових НДДКР, сприяння співробітництву в трьох ключових інноваційних областях (охорона здоров'я, нанотехнології, ІКТ) та сприяння відповідальному і сталому управлінню НДДКР у високоінноваційних підприємствах.

Досягненню цілей сталого розвитку присвячено багато досліджень [5]. Повідомлення різноманітних згаданих міжнародних організацій та установ, а також результати усіх згаданих високоякісних міжнародних досліджень свідчать про те, що прогнозування та передбачення у контексті відповідальних досліджень та інновацій є наріжним каменем досягнення цілей сталого розвитку через інноваційний розвиток. Максимально прогнозоване зростання досліджень та інновацій дозволяє систематично екстраполювати всі вірогідні сценарії застосування результатів НДДКР; визначати в цих сценаріях можливі ризики, можливості, невизначеності, критичні проблеми та намічувати можливі шляхи їх запобігання, управління або використання тощо.

Сьогодні в Україні із залучення експертів та громадськості удосконалюються такі пріоритетні для інноваційної економіки закони, як Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» та Закон України «Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності». Проте, питанням створення, оцінки та впровадження відповідальних досліджень та інновацій приділено недостатньо уваги. Подібні визначення та структури не зустрічаються як у тексті згаданих законів, так і у пропозиціях щодо їх удосконалення, хоча у чинних редакціях цих документів встановлено необхідність пріоритетної державної підтримки розвитку науки як джерела економічного зростання і невід’ємної складової національної культури та освіти, створення умов для реалізації інтелектуального потенціалу громадян у сфері наукової і науково-технічної діяльності, забезпечення використання досягнень вітчизняної та світової науки і техніки для задоволення соціальних, економічних, культурних та інших потреб.

Отже, з однієї сторони, впровадження досвіду з розробки концепцій, регулювання, стимулювання та розвитку відповідальних досліджень та інновацій країн-членів ЄС є важливим для української інноваційної економіки, науки та суспільства. З іншої сторони, ретельні дослідження методів прогнозування та передбачення розвитку наслідків відповідальних досліджень та інновацій є цікавими та актуальними для міжнародної спільноти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions A renewed EU strategy 2011-14 for Corporate Social Responsibility. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52011DC0681>.

2. Commission Decision (EU) 2021/156 of 9 February 2021 renewing the mandate of the European Group on Ethics in Science and New Technologies. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52011DC0681>.

3. Airi D. L., Porcari A., Pimponi D., Borsella E., & Mantovani E. PRISMA RRI-CSR Roadmap. 2019. URL: <https://www.rri-prisma.eu/wp-content/uploads/2019/05/PRISMA-RRI-CSR-ROADMAP-final-draft.pdf>.

4. Nwafor C., Jarmai K., Stacherl B., Montevecchi F. Integration of the RRI approach into collaborative R&D&I and SME participation in European funded collaborative research in healthcare, nanotechnology and ICT. Benchmark report & policy paper. URL: https://innovation-compass.eu/wp-content/uploads/2017/09/D1.4-Benchmark-Report_Integration-of-the-RRI-approach-into-collaborative-Research-Development-Innovation-.pdf.
5. Shmatkov D., Bielikova N., Antonenko N., & Shelkovyj A. Developing an environmental monitoring program based on the principles of didactic reduction. *European Journal of Geography*, 2019. № 10(1). P. 99–116.

REFERENCES

1. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions A renewed EU strategy 2011-14 for Corporate Social Responsibility. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52011DC0681> [in English].
2. Commission Decision (EU) 2021/156 of 9 February 2021 renewing the mandate of the European Group on Ethics in Science and New Technologies. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52011DC0681> [in English].
3. Airi, D. L., Porcari, A., Pimponi, D., Borsella, E., & Mantovani, E. (2019). PRISMA RRI-CSR Roadmap. URL: <https://www.rri-prisma.eu/wp-content/uploads/2019/05/PRISMA-RRI-CSR-ROADMAP-final-draft.pdf> [in English].
4. Nwafor, C., Jarmai, K., Stacherl, B., Montevecchi F. Integration of the RRI approach into collaborative R&D&I and SME participation in European funded collaborative research in healthcare, nanotechnology and ICT. Benchmark report & policy paper. URL: https://innovation-compass.eu/wp-content/uploads/2017/09/D1.4-Benchmark-Report_Integration-of-the-RRI-approach-into-collaborative-Research-Development-Innovation-.pdf [in English].
5. Shmatkov, D., Bielikova, N., Antonenko, N., & Shelkovyj, A. (2019). Developing an environmental monitoring program based on the principles of didactic reduction. *European Journal of Geography*, 10(1), 99–116 [in English].